

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ  
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ІМ. М.І. ПИРОГОВА**

**Кафедра філософії та суспільних наук**



**ФІЛОСОФІЯ  
В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ТА  
СОЦІАЛЬНО - ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ  
УКРАЇНИ**

**МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ**

**ВСЕУКРАЇНСЬКОГО**

**КРУГЛОГО СТОЛУ**

**21 листопада 2019 року**

**ВІННИЦЯ 2019**

УДК 159.9.01(477)

ISBN 976-785-8304-51

**ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР – академік Національної академії медичних наук України,  
ректор Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,  
доктор медичних наук, професор, професор кафедри нормальної фізіології  
Мороз Василь Максимович**

**ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА – проректор з наукової роботи  
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,  
доктор медичних наук професор, професор кафедри нормальної фізіології  
Власенко Олег Володимирович,**

**професор кафедри філософії та суспільних наук  
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,  
доктор філософських наук, професор Вергелес Костянтин Миколайович**

**Редакційна колегія:**

**Черкасов Святослав Васильович** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

**Харьковченко Євген Анатолійович** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**Васильєва Ірина Василівна** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини національного медичного університету ім. О.О. Богомольця

**Ратніков Володимир Сазонович** доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Вінницького національного технічного університету

**Попов Володимир Юрійович** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Донецького національного університету ім. В.Стуса

**Куліш Павло Лаврентійович** кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР)

**Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах України** Матеріали доповідей та виступів всеукраїнського круглого столу 21 листопада 2019 року Вінниця 2019. ТОВ «Друк плюс» . – 264 с.

Збірник містить матеріали доповідей та виступів учасників всеукраїнського круглого столу «**Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах України**», який відбувся в Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова 21 листопада 2019 року з нагоди святкування Міжнародного дня філософії. У поданих матеріалах висвітлюється широке коло актуальних проблем розвитку філософських дисциплін від минулих часів до сучасних. Збірник адресовано науковцям, вищої та середньої освіти, аспірантам, магістрантам, пошукувачам, студентам та усім хто цікавиться філософією й гуманітарними дисциплінами.

Матеріали подані в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен, посилань, грамотність, літературний стиль та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи не повертаються. Організатори круглого столу та члени редколегії не завжди поділяють думки учасників (авторів).

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (протокол № 5 від 26. грудня 2019р.)

УДК 159.9.01(477)

ISBN 976-785-8304-51

5. Konstytucja dla nauki [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://konstytucjadlanauki.gov.pl/podsumowanie-zmian> (переглянуто 19.12.2019).
6. Prace podyplomowe nie będą odpowiednio kontrolowane / autor: Paulina Szewioła [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/1419126,prace-podyplomowe-jednolity-system-antyplagiatowy.html> (переглянуто 19.12.2019).

**Беднарчик Т.Р.**, к.філос.н.,  
доцент кафедри філософії та суспільних наук  
*Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова*  
*м. Вінниця, Україна*

## **ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНІ ПОГЛЯДИ ПЛУТАРХА**

Местрій Плутарх (46 – 127 нашої ери) в наш час насамперед відомий як історик, автор «Порівняльних життєписів». Проте знайомство із його творчістю відкриває інші теми, які цікавили мислителя і знайшли відображення у його творчості. В своїх працях Плутарх постає як філософ, освічений віруючий, містик та мораліст. Історичні події цікаві йому як прояв закономірностей життя, де одночасно діють закони природи, воля людини, провидіння і випадок. Еллін, уродженець м. Херонеї у Беотії, він жив за часів політичного панування Риму. Праці Плутарха об'єднані у декілька збірок. «Порівняльні життєписи» є монументальним твором, який містить двадцять дві пари біографій із аналітичною частиною – підсумковим зіставленням. Один діяч представляє грецьку цивілізацію, а інший – римську. Пари підібрані за певною схожістю життєвих подій та досягнень героїв [4]. Окремо Плутарх описав життя ще чотирьох діячів, але без пари. Він був і залишається відомим істориком, не менш популярним, ніж Геродот. Проте значну спадщину серед його праць складають роботи філософського та релігійного змісту.

Відомості про життя науковця теж засвідчують важливу роль такої тематики. В молодості він навчався в Афінах, де вивчав філософію у напівлегендарного платоніка Аммонія. За освітніми традиціями того часу додатково вивчав математику та риторику. Очевидними є його інтереси у сфері історії, політики, міжнародних відносин. Побічним свідченням причетності Плутарха до філософії є те, що його цитує Діоген Лаертський (бл. 180 – 240 нашої ери) у відомій праці «Про життя, вчення та висловлювання славетних філософів» [1, 183, 378].

Особливо важливу роль у житті Плутарха з молодих років відігравала релігія. В першу чергу він шанував Дельфійське святилище, в якому панував культ Аполлона. Він систематично відвідував цей духовний центр, а у зрілому віці, близько п'ятдесяти років, прийняв посвяту його у жерці. Питання отримання та тлумачення піфійських пророцтв постійно присутнє у його провідних роботах. Проте він наголошував на необхідності раціонального мислення. Показовою є наступна цитата: «Мистецтво логіки, як вже відзначалося, полягає у пізнанні причинного зв'язку, а почуття посиляє розуму додаток. Тому я не можу втриматись від порівняння, навіть якщо воно невиразне, і назву розум триножником істини, так як він виявляє причинний зв'язок між зупинкою та рухом. А потім, додав до цього факти, веде доказ до висновку» [5, 177].

Інший вагомий твір Плутарха – «Застільні бесіди» наслідує традицію подання інформації у діалогах. Композиції Плутарха викладені у формі платонівських бесід подібно, зокрема, до знаменитого «Бенкету» [3]. Однією з головних філософських праць Плутарха є «Бенкет сімох мудреців». До почесної «сімки» він зарахував Солона, Фалеса, Хілона, Піттакса, Клеобула, Біанта та Анахарсіса. Причому останній вводиться на почесне місце свідомо, на заміну Періандра, який завжди фігурує у класичному «еллінському» переліку найвидатніших мудреців. Періандр не зникає з композиції, він постає як господар будинку та розпорядник бенкету. Інші особи теж беруть участь у бенкеті в інтерпретації Плутарха. Це, зокрема, широковідомий мудрець-раб

Езоп та лікар Клеодор. Нас цікавить те, що Плутарх входить до вузького кола тих мислителів, які всупереч еллінській інтелектуальній традиції до почесного місця у «сімці» зараховують скіфа Анахарсіса. Варварам та чужинцям не було місця серед світочів грецької цивілізації. Проте окремі інтелектуали захоплювалися ідеями, пропозиціями та цитатами скіфського принца. Для нас не зовсім важливо те, чи справді Анахарсіс промовляв те, що йому приписують. Значимим є те, що серед освічених греків знайшлися ті, хто готовий був визнати носіями мудрості представників інших народів. Цю глибоко гуманістичну ідеологію поділяв Плутарх. Що промовляв Анахарсіс на сторінках «Бенкета сімох мудреців»? Спираючись на думку Фалеса про присутність душі в усіх важливих частинах світобудови, він проголошує, що всі знаменні події відбуваються з божої волі. Це відбувається саме так, оскільки тіло є знаряддям душі, а душа – знаряддям Бога. Душа дещо здійснює за власною волею, а деякий рух ввіряє Богу, щоб він навертав і спрямовував її за своєю волею. Він, зокрема, припускає, що навіть тварини служать божій силі, наслідуючи рух вищого початку. В контексті йдеться про користь усього живого за божественним задумом. Такі шляхетні ідеї Плутарх вклав в уста скіфа Анахарсіса [7, 154].

В праці «Про Ісиду і Осіріса» Плутарх теж знайомить читачів із корисними ідеями іноземців, в даному випадку єгиптян. Характеризуючи основні риси релігійного культу останніх, він схвально пише: «Нічого безглузлого і фантастичного, як гадають деякі, нічого, що походить від марновірства не вводять вони до священних обрядів. Одне має на меті моральність та користь, інше ж не позбавлене тонкощів історії та природи» [6, 15]. Розумними як для духовного, так і для земного життя Плутарх вважав охайні очищувальні обряди і звички давньоєгипетської релігії. Подібний пошук розумного і корисного в традиційних віруваннях єгиптян повною мірою представлений в роботі «Про єгипетські містерії» неоплатоніка Ямвліха Халкідського (бл. 250 – 330 нашої ери) [9].

Теологічні погляди Плутарха в першу чергу представлені в його працях «Про «Є» у Дельфах», «Про те, що піфія більше не проріцає віршами», «Чому божество зволікає з відплатою», «Про демона Сократа». Також ця тематика присутня в «Застільних бесідах», зокрема в діалогах «Про дні народження деяких видатних людей; а також про тих, кого вважають народженими від бога», «Який сенс покладено Платоном у твердження, що бог завжди залишається геометром», «Яким є бог у іудеїв».

Плутарх не бачив протиріччя у поєднанні пророкувань (проріцань) на основі божественного натхнення та філософського аналізу: «Так як філософія – це пошук істини, а виявлення істини – це доказування її, а основа доказу – це зв'язок явищ, то природньо, що засіб, скріплюючий і виражаючий цей зв'язок, мудреці присвятили богу, який особливо возлюбив істину. Він же бог-провидець, а мистецтво пророкування стосовно майбутнього засновується на знанні сучасного та минулого: авжеж нічого не виникає без причини і не пророкується всупереч логіці. Але так як все теперішнє крокує за минулим, а майбутнє наступає після пройдешнього, і на шляху свого руху від початку до кінця вони зчеплені, то Бог за своєю природою, володіючи здатністю співставляти причини одна з одною і пов'язувати їх воедино, знає і віщує: «І те, що є, і те, що буде, і те, що було» [5, 176-177].

Також Плутарха цікавить питання теодицеї. Він тлумачить її з містичної позиції і пов'язує із існуванням вищої справедливості. Зло є тимчасовим і дієвим лише в середовищі людей. Кожен акт зла фіксується у духовному світі, а адекватна відплата наступає із відтермінуванням у земному житті, або неодмінно після смерті, коли душа кривдника опиняється віч на віч із силами справедливості. Кожна людина знає про те зло і несправедливість, які завдала іншим. Отже, насправді кожен знає, за що він зазнає те чи інше страждання, чи за що він буде покараний [8].

Моральні настанови у працях Плутарха в цілому відповідають «Дельфійським максима́м». З 147 тез храму у його роботах зокрема втілені наступні: «Насліду́й Бога», «Пізна́й себе», «Займа́йся корисним», «Прагни

мудрості», «Вчиняй справедливо», «Схвалюй хороше», «Нічого понад міру», «Розмовляй просто». Вказані релігійні настанови цілком відповідають нормам світської соціальної діяльності.

Медицина теж входила до кола уподобань Плутарха. В циклі «Застільні бесіди» представлена робота «Чи можливе виникнення нових хвороб і по яких причинах» [2]. Філософський зміст полягає у ідеї, за якою фізіологія людини обмежена тілом як єством. І лише в цих межах можуть розвиватись хвороби, частина з яких є невідомою практикуючим лікарям. Плутарх осмислює питання здорового і раціонального харчування, фізіології людини. Зокрема, ці теми висвітлені у наступних «питаннях» «Застільних бесід»: «Чи краще засвоюється різноманітна їжа, ніж проста», «В чому причина того, що позбавлені їжі та пиття більше страждають від спраги, ніж від голоду», «В чому причина булімії».

Отже, Плутарх був всебічно розвиненим науковцем та священником Дельфійського храму. Він визнавав існування вищої, божественної свідомості, яка є розумною та справедливою у ставленні до земних процесів та людей. Плутарх послідовно осмислював можливість взаємодії людини та вищого розуму. Він вбачав можливість побудови цих відносин як на духовних, так і на раціональних засадах. Плутарх визнавав користь світської інтелектуальної діяльності, філософії, освіти, пізнання політики, історії, літератури. Він дотримувався гуманістичних ідей, за якими причетними до вищої мудрості, або її носіями можуть бути представники інших народів.

### **Література**

1. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / АН СССР, Ин-т философии; Общ. ред. и вступит. Статья А. Ф. Лосева. – М.: Мысль, 1979. – 620 с. – (Филос. Наследие).
2. Плутарх. Возможно ли возникновение новых болезней и по каким причинам // Плутарх. Застольные беседы / Л.: Наука, 1990. – 390 с. – С. 155-159.

3. Плутарх. Застольные беседы / Л.: Наука, 1990. – 390 с.
4. Плутарх. Избранные жизнеописания. В двух томах. Пер. с. древнегр. / Сост. и прим. М.Томашевский; Ил. Вл. Медведева. – М.: Правда, 1990.
5. Плутарх. О «Е» в Дельфах // Исида и Осирис / Плутарх. – М.: Эксмо, 2006. – 464 с. (Антология мудрости). – С. 169-196.
6. Плутарх. Об Исиде и Осирисе // Исида и Осирис / Плутарх. – М.: Эксмо, 2006. – 464 с. (Антология мудрости). – С. 9-91.
7. Плутарх. Пир семи мудрецов // Исида и Осирис / Плутарх. – М.: Эксмо, 2006. – 464 с. (Антология мудрости). – С. 111-156.
8. Плутарх. Почему божество медлит с воздаянием // Исида и Осирис / Плутарх. – М.: Эксмо, 2006. – 464 с. (Антология мудрости). – С. 259-306.
9. Ямвлих. О египетских мистериях / Пер., вступ. ст. и прим. И.Ю. Мельниковой. М., Алетейа, 2004. – 208 с.

**Бобело В. С.,**

викладач кафедри філософії та суспільних наук

*Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова*

*м. Вінниця, Україна*

## **ІСТОРИЧНЕ ПІЗНАННЯ: СОЦІО-ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТ**

**Постановка проблеми.** Проблематика сучасності та форм її теоретичного осмислення завжди є питанням цікавим і актуальним: як для пересічних учасників суспільно-історичних процесів, так, звісно, і для науковців. Становище та шляхи розвитку філософії в цілому, та філософії історії зокрема, в умовах сучасного (глобалізованого) етапу існування людства, є однією з тих проблем, які досить гостро стоять перед науковою спільнотою та повинні опрацьовуватись науковцями в першу чергу. В українській історичній епістемології досить гостро стоїть питання дискретності історичної пам'яті